ՀՐԻ

Վ.Ս.Խ.Հ. ԼՈՒՍԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿՈՄԻՍԱՐԻԱՏ

ՈՒՍՈՒՄՆԱ-ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ՍԵԿՏՈՐ

ՀԿԿ (բ) ԿԿ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 5-Ի ՎՈՐՈՇՄԱՆ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ
ՊԱՅՔԱՐԵՆՔ ՄԱՐՔՍ-ԼԵՆԻՆՅԱՆ ՊՈԼԻՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՀԱՄԱՐ

БИБЛИОТЕКА ИНСТИТУТА ВОСТОКОВЕДЕНИЯ Академии Наук СССР

ԾՐԱԳԻՐ

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹՅԱՆ

I ԱՍՏԻՃԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ Է ՀԱՄԱՐ

«...Ծրագրերի գիտական մարքսիստական մշակումը պետք է ապահովի սիստեմատիկ գիտելիք-ների ճիշտ սահմանված շրջանը»:
ՀԿԿ (բ) ԿԿ 1931թ. սեպտ. 5-ի վորոշումից:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏՀՐԱՏ
«ՍԱԽԵԼԳԱՄԻ»

ԹԻՖԼԻՍ - 1932

91(07)
Ծ-89

91(07) 23 APR 2014
Ծ-89

20321

Բացատրական

Աշխարհագրությունը հիմնական առարկաներից մեկն է չորսամյա դպրոցում։ Նա կարևոր դեր է կատարում աշակերտների կոմմունիստական դաստիարակության և մարքս-լենինյան աշխարհայեցողության կազմության գործում։ Նախկին ծրագրերում այս առարկան համապատասխան բովանդակությամբ տեղ չէր գրավում և [illegible] [illegible] հարցերի [illegible] ու [illegible] աշակերտները [illegible] [illegible] ։ [illegible] աշակերտների [illegible] այնպիսի [illegible], որ չէին կարող բավարարել աշխարհագրական նյութն [illegible] համար։

Հ. Կ. Կ. (բ) Կ. Կ. 1931թ. սեպտ. 5-ի որոշման հիման վրա կառուցված ներկա ծրագրով աշխարհագրության [illegible] հիմնովին փոխվում է. նրա նշանակությունը հասնում է համապատասխան բարձրության։

Աշխարհագրությունն այստեղ [illegible] [illegible] իր [illegible] պայմանով և մեթոդներով, [illegible] դասընթացի որոշ [illegible] և կարևոր ունակությունների զարգացման։

Աշխարհագրությունը, որպես առարկա, սկսվում է չորսամյակի երրորդ խմբից։ Առաջին երկու խմբերում աշխարհագրության առանձին մասերը կապված են համապատասխան առարկաների հետ։ Աշխարհագրության դասընթացի նպատակն է [illegible] այդ (III) խմբում ծանոթացնել աշակերտներին անմիջական աշխարհագրական միջավայրին (գյուղ և քաղաք), այդ միջավայրի հիմնական աշխարհագրական փաստերին, բնական արտադրողական ուժերին և մարդու արտադրական գործունեությանը։ Անմիջական միջավայրին ծանոթանալիս աշակերտները համեմատական մեթոդով ծանոթանում են հեռու միջավայրին—ռայոնին, [illegible] ընդհանուր գծերով ծանոթանում են [illegible], որի մի մասն է կազմում իր ռայոնը և այլն։

[illegible] [illegible] [illegible] միջավայրի ծանոթությունից [illegible] և քարտեզը, տեղական ռելիեֆը, (մակերևույթի կազմությունը) ջրերի [illegible], [illegible] և [illegible], տեղական կլիման, [illegible] բուսականությունը և կենդանական աշխարհը, տեղական բնակչությունը և

նրա տնտեսական գործունեությունը [illegible] ֆիզիկո-աշխարհագրական և տնտեսական [illegible]։ [illegible] [illegible] և Անդրկովկասյան Ֆեդերացիայի [illegible] և ընդհանուր [illegible]։ Խ.Ս.Հ.Մ. [illegible] [illegible] [illegible] վրա։ [illegible] III խմբի աշակերտները [illegible] [illegible] են [illegible] [illegible] ընդհանուր [illegible], [illegible] են հիմնական ֆիզիկո-աշխարհագրական [illegible] ու [illegible] և [illegible] [illegible] աշխարհագրական ու [illegible] հիմնական հարցերի մասին։

Այդ նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ է [illegible] [illegible] [illegible] միջավայրի [illegible] ու [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] և ընդհանրապես [illegible] այն բոլոր մեթոդական ցուցմունքները, [illegible] տրված են ծրագրի համապատասխան բաժիններում։

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] է [illegible] [illegible] հարցերի [illegible] ուսումնասիրելով խմբի աշակերտների առանձնահատկությունները [illegible], ուսուցիչը մեթոդական [illegible] հիման վրա պետք է հիմնավորապես [illegible] դասընթացը և աշակերտները [illegible] պետք է [illegible] դասընթացը, որ հետևյալ խմբում կարողանան [illegible] [illegible] նույն նյութի վրա։

Չորրորդ խմբում աշխարհագրության դասընթացի նպատակն է լինելու Խ.Ս.Հ.Մ. ուսումնասիրությունը։ Դասընթացն սկսվում է [illegible] ընդհանուր [illegible], որին հաջորդում է [illegible] Ա. Խ. Հ., Խ.Ս.Հ.Մ. և նրա հարևան [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] վրա։ Խ.Ս.Հ.Մ. ֆիզիկո-աշխարհագրական պայմաններին ծանոթանալու համար պետք է ուշադրություն դարձնել Խ.Ս.Հ.Մ. բնական առանձնահատկությունների համառոտ [illegible] [illegible], կլիմայի, հողածածկի, բուսականության, [illegible] [illegible]։ Այդ հարցերն ուսումնասիրելիս [illegible] է Խ.Ս.Հ.Մ. աշխարհագրական [illegible] [illegible], որը [illegible] է համեմատական մեթոդի [illegible] բնական առանձնահատկությունների [illegible] [illegible] [illegible] հիմնական հարցերի [illegible], [illegible] Խ.Ս.Հ.Մ. [illegible], [illegible] հիմնական [illegible] գործունեության ուսումնասիրությանը։

Հարցերն ուսումնասիրելիս անհրաժեշտ է [illegible] ծրագրային նյութի [illegible] [illegible]։ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] է [illegible] երկրների [illegible] սոցիալիստական շինարարության [illegible] [illegible] և [illegible] բնական ու [illegible] [illegible] [illegible]։ [illegible] [illegible] Խ.Ս.Հ.Մ. [illegible] հնգամյակի,

БИБЛИОТЕКА ИНСТИТУТА ВОСТОКОВЕДЕНИЯ Академии Наук СССР

61950-61
2

ԽՍՀՄ-ի հետևյալ տարբեր լանդշաֆտները. 1. լեռնային, 2. մերձարևադարձային, 3. խոնավ անտառների, անապատային հարթավայրերի և կիսաանապատների, 4. տայգային, 5. տունդրային և 6. բևեռային շրջաններ։ Առաջին երեք լանդշաֆտները բնորոշ են և ուսումնասիրվում արտասահմանյան պայմաններում և այդ տեսակետից Խ.Ս.Հ.Մ. պայմաններում։ Մնացած երեք լանդշաֆտները (տայգան, տունդրան և բևեռային շրջանը) պետք է ուսումնասիրվեն միմիայն Խ.Ս.Հ.Մ. պայմաններում։ Կրկնենք, որ այդ անհրաժեշտ է, քանի որ ցույց է տված հյուսիսային պայմանների և այդ լանդշաֆտների նմանությունը։ Արտասահմանյան երկրներին Խ.Ս.Հ.Մ. լանդշաֆտներին ծանոթացնելը հիմնված է նրանց ընդհանրացող պայմանների վրա [illegible] հետազոտում և երկրների զբաղմունքների, հետաքրքրությունների, ընդունակությունների, [illegible] ձևերով նյութեր հավաքելու գործը, որոնք իր հերթին հեշտացնում է մեծ չափով ճանաչել և առանձին երկրամասերի ըմբռնումն ու յուրացումը։

Բնական աշխարհագրական պայմանների փոխադարձ կապը, անհրաժեշտ է առանձին ուշադրություն դարձնել լանդշաֆտի հիմնական ֆակտորների փոխադարձ կախվածության հարցին, և այդ դեպքում աշխարհագրական միջավայրը պետք է բնորոշել որպես արտադրական միջավայր, իսկ մարդկային աշխատանքը՝ որպես արտադրական ուժերի վերափոխման և դրանց օգտագործման որոշակի ձևեր։

Աշխարհագրության դասավանդումը պետք է ձգտի մարքս-լենինյան աշխարհայացք մշակելու աշակերտների մեջ, որի հիմքը դրված է [illegible]։ Չի կարելի աշխարհագրական պայմանները (ռելիեֆ, կլիմա կամ բուսական) երևույթները որպես արտադրության ուժերի կախվածության [illegible]։ Երկրամասերը ծանոթանում են աշխարհագրական պայմաններին ոչ որպես իրենց շարժման երևույթների, այլ որպես միջավայրի, որ մարդը պայքարում է և աշխատում, որպեսզի բնությունն իրեն ենթարկի։ Չի կարելի նմանապես մարդուն և նրա աշխատանքը վերցնել որպես աշխարհագրական պայմաններից կախված երևույթներ։ Ընդհակառակը, մարդն իր աշխատանքով ներգործում է միջավայրի վրա, փոխում է իր կենսական շահերին համապատասխան այդ միջավայրը։ Աշխարհագրական երևույթների ուսումնասիրելիս աշխատանքի հիմք է ծառայում մարքսիստական դիալեկտիկական և այդպես [illegible] մեթոդական մոտեցումը, որը հարմար չէ [illegible] աշխարհագրության դասավանդման ժամանակ։

Լանդշաֆտի պատկերավոր շարադրանքի ծանոթացումից հետո Մինչև աշխարհագրության դասընթացն առաջադրում է Խ.Ս.Հ.Մ. արդյունաբերության, գյուղատնտեսության և տարածքին առնչվող հարցերը և վերջում համառոտակի ընդհանուր գծերով Խ.Ս.Հ.Մ. փոխհարաբերությունները կա-

պիտալիստական երկրների հետ, գլխավոր կապիտալիստական երկրները և նրանց գաղութները։ Մինչև դասընթացի հիմնական խնդիրն է պարզաբանել [illegible] երկրամասերին Խ.Ս.Հ.Մ., որպես սոցիալիզմ կառուցող մի երկրի մասին, որ բնական արտադրողական ուժերն արդյունավետ կերպով են օգտագործվում և որ աշխատավորությանը տրամադրված է անսահման [illegible] իրագործելու հնարավոր պլանը։ Խ.Ս.Հ.Մ. կապիտալիստական երկրների հետ համեմատելիս անհրաժեշտ է ընդգծել Խ.Ս.Հ.Մ. զարգացման հսկայական թափը՝ գիտակցելով կապիտալիզմի ճգնաժամը և վերջի կործանման անխուսափելիությունը։

Թեորիայի և պրակտիկայի միասնությունն իրականացնելու [illegible] անհրաժեշտ է աշխարհագրության դասերին [illegible] փորձերը արտադրության մեջ կամ [illegible], որ երկրամասերը կրթական-դաստիարակչական նպատակով, համապատասխան իրենց փորձին, մի շարք ֆիզիկական աշխատանքներ են կատարում (օրինակ՝ մասնակցում են անտառա-տնտեսական պայմանների գործադրմանը, [illegible], կոլտնտեսային և այլ գյուղատնտեսական կազմակերպությունների, կատարում են իրենց ուժերի համապատասխան աշխատանքներ խորհրդ-ընկերություններում, [illegible] և այլն։

Աշխարհագրության դասընթացը հետազոտական հարցերը կարգավորելու համար անհրաժեշտ է, որ այն օգտակար է և հնարավոր, կապ հաստատել միջոցառումների հետ բնագիտության (օրինակ՝ բնական երևույթների օրինակ՝ կլիմայի, ջրի, բուսական և այլն դիտողությունների), հասարակագիտության (օրինակ՝ գյուղատնտեսական խնդիրների պարզաբանում, երկրի բնաշխարհագրական և կուլտուրական խնդիրներ, հնգամյա պլանի խնդիրները, գյուղի և քաղաքի փոխհարաբերությունները և այլն), մաթեմատիկայի (աշխարհագրական ուսումնասիրելիս օրինակ՝ [illegible], մասշտաբ, [illegible] տարածքները և այլն), մայրենի լեզվի (աշխարհագրական նյութերի գեղարվեստական պատկերավոր պատմվածքներում և վերաշարադրումներում, գրավոր աշխատանքներ աշխարհագրությունից և այլն)։

Խստորեն պետք է պահպանել [illegible], լաբորատոր-հետազոտական աշխատանք, [illegible] նյութերի օգտագործում, համապատասխան գրական նյութի ընթերցում, էքսկուրսիաներ, քարտեզի ընթերցում, հետազոտական աշխատանք քարտեզով, համեմատական մեթոդ — ահա աշխարհագրության դասավանդման հաջողության հիմնական միջոցները։ Այդ բոլորը պետք է օգտագործել դասարանում մտածված և պլանային կերպով։

— „ —

Ծրագիր աշխարհագրության [illegible]
III խումբ.

Ծրագրային նյութը	Աշխատանքի ձևերը	Մեթոդական ցուցմունքներ
...ներ, ցույցը, (Տեղ. կողմերի ու ուղղության) 1. Շրջակայքի ծանոթություն։ Ծանոթություն դպրոցական շրջակայքի և ծանոթ վայրերի։ Աչքով տեսանելի գիծ և հորիզոն։ Ցերեկ և գիշեր։ Ժամ, րոպե, վայրկյան։ Արևի ուղղությունն [illegible] ընթացքում։ Կեսօրվա գիծը։ Հորիզոնի գլխավոր մասերը — արևելք, արևմուտք, հյուսիս և հարավ։ Միջանկյալ ուղղություններ ցույց տվող կետերը և [illegible]։ Կողմնացույցի (կոմպասի) ծանոթություն։ Կողմնացույցով որոշելը։	Էքսկուրսիա դեպի ծանոթ և անծանոթ վայրեր։ Զրույց։ Հորիզոնի մասերի և [illegible] գծերի [illegible]։ Դասարանի կողմնացույցի պատրաստելը (ասեղ ու խցան) [illegible] և ջրով։ Վարժություններ կողմնացույցով թե դասարանում և թե դպրոցից դուրս։ [illegible] Գործնական վարժություններ [illegible] աշխարհագրական [illegible]	Այդ հարցի մշակման ժամանակ գլխավոր ուշադրությունը պետք է դարձնել պլանի և քարտեզի անհրաժեշտության հարցի հասկացման վրա։ Անհրաժեշտ է առաջ բերել աշակերտի մեջ դիտողություն։ Անհրաժեշտ է հեշտացնել դիտողականության։
2. Պլան և քարտեզ։ Աչքաչափի չափագրում համաչափ քայլերով ընթանալիս։ [illegible]	Էքսկուրսիայի գործնական վարժություններ [illegible] աշխարհագրական [illegible]	Շրջակայքի պլանի ուսումնասիրության նպատակն է հասկացնել երեխաներին պլանի անհրաժեշտությունը՝ ընդգծել Դա-

քայլվածքի պտտվողության հիման վրա։ Որոշել երկու կետերի միջև տարածությունն աչքաչափով։ Բացատրել որևէ առարկայի (օրինակ լուսամուտի) պլանն այդ առարկայի նկարի համեմատությամբ։ Կազմել որևէ առարկայի (օրինակ գրքի) պլանն աչքաչափով։ [illegible] առարկաներ և մեկիմեկից նշանակել [illegible] գծայով։ Գծային մասշտաբի ծանոթություն։ Կազմել ուղղագիծ առարկայի (օրինակ [illegible]) պլանը մասշտաբի օգնությամբ։ Կազմել [illegible] սեղանի և նրա վրա դրված առարկաների պլանը մասշտաբի օգնությամբ։ Կազմել դպրոցի բակի [illegible] պլանը։ [illegible] Դաշտի (քարտեզի) պլանի ծանոթությունը։ Պլանի վրա նշանակված վայրերի դիրքը [illegible] և նրանց [illegible] պլանի վրա։ Պլանի մասշտաբի ծանոթություն և [illegible]։ Չափել երկու կետերի միջև տարածությունը [illegible] պլանի մասշտաբի օգնությամբ։ Չափել [illegible] պլանի մասշտաբի օգնու-	նի կազմելու և այդ պլանով գործնական խնդիրներ լուծելը։ [illegible] քանոնով և կարկինով պլանի ու քարտեզի ուսումնասիրության և տարածությունների չափելու դեպքում։ Կազմել [illegible] պայմանական նշաների խմբի [illegible] աշակերտ [illegible] քարտեզ [illegible]։ [illegible] պլանի պայմանական նշանները։	նշելու գործում։ Ինչ վերաբերում է դպրոցական պլանին, այստեղ հարկավոր է ուշադրություն դարձնել այն բանի վրա, թե ինչ նշանակություն ունի [illegible] պլանը պատրաստելու նպատակի համար։ Այստեղ է հիմնավորապես հասկացնել երեխաներին, որ նրանք մասշտաբի միջոցով կարող են պլանի և քարտեզի վրա հաշվել տարածությունը։ Պլան կազմելիս պետք է [illegible]։ Վարժությունն սկսվում է աչքաչափով պլան կազմելով։ Երեխան [illegible], որ այդպիսի պլանը բավարար չէ և միայն դրանից հետո [illegible] պլանի կազմելու մասշտաբի միջոցով։ Բայց [illegible] նպատակի համար չէ միայն [illegible] բավական է, որ աշակերտը հասկանա պլան կազմելու [illegible] և թե ինչ [illegible] մասշտաբ և թե ինչ առարկաներ են պլանի վրա, [illegible]

ԲИБЛИОТЕКА ИНСТИТУТА ВОСТОКОВЕДЕНИЯ Академии Наук СССР
ZUUՌ-Арм ССР
61950-674
14.05.2013

[illegible] (որինակ՝ [illegible])։
[illegible] պլանի նշանակությունը։ Նրա պայմանական նշանները։

Ի՞նչ է քարտեզը։ Քարտեզի, պլանի և նկարի համեմատությունը։ Քարտեզի և պլանի նմանությունն ու տարբերությունը։ Քարտեզի մասշտաբը։ Կարողանալ չափել երկու կետերի միջև տարածությունը քարտեզի վրա մասշտաբի միջոցով։ Կարողանալ [illegible] տարածությունը քարտեզի վրա։

3. [illegible] ռելյեֆը։

Երկրի մակերևույթի անհարթությունը։

Լեռան ստորոտը և գագաթը։ Լեռան բարձրությունը չափելը ստորոտից մինչև գագաթը։ Լեռան բարձրության չափելը ծովի մակերևույթից և դրա առավելությունը ստորոտից չափելու համեմատ։ Լեռ և բլուր։ Անջատ և շղթայական լեռներ։ Ի՞նչ է լեռնաշղթայի գագաթը։ Ո՞րն է կոչված լեռնաշղթա։

[illegible] լեռներ։ [illegible] [illegible] լեռները [illegible]

Հրաբուխներ, երկրաշարժեր։ [illegible] ռելյեֆի [illegible] քարտեզի։ [illegible] քարտեզի վրա։ [illegible] քարտեզի վրա՝ [illegible] (գունավորված) [illegible] (ստվերագծման) [illegible]

[illegible] և մի քանի [illegible] վրա։

Քարտեզի [illegible] պլանի [illegible] քարտեզի և պլանի [illegible]

Ռելյեֆի ուսումնասիրությունը [illegible] էքսկուրսիաներ [illegible] համար։

Էքսկուրսիաների [illegible]

[illegible] մասին են զրույցն ու պատմությունը։ Ո՞րն է կոչվում լեռնանցք։ Ի՞նչ [illegible] լեռները [illegible] քարտեզի վրա։ Քարտեզի վրա լեռների [illegible] (ցածր լեռներ) [illegible]։

Լեռների ձևերը ([illegible] և [illegible] կատարներ)։ Հովիտներ և կիրճեր։ [illegible] (խամրած-выветривание)։

Հանքային և մետաղային լեռներ։ [illegible]։

Ձոր։

[illegible] և [illegible]։ [illegible] (որինակ) [illegible]

Հարթավայրեր։ [illegible] լեռների [illegible] տարածությունը ([illegible])։ Հարթավայրի [illegible] բնույթը։ Ի՞նչ է [illegible]։ Հարթավայրի [illegible]։

[illegible] [illegible]։ [illegible] ռելյեֆի [illegible]։ [illegible]։

[illegible] էքսկուրսիա [illegible] մի քանի [illegible] չէ պլանը [illegible]

Էքսկուրսիաների [illegible] լեռների, [illegible] և այլ [illegible]։

Ինչո՞վ է վերջանում հարթության բեկումները և այդ բեկումների ուղղությունը: Հարթության տեսակները: Ինչի՞ց է կախված հարթավայր: Ինչ՞ պայմաններում առաջանում են ծալքավոր լեռներ վրա հարթավայրերը, հարթավայրեր և սարահարթեր: Լեռնային հարթությունների նշանակությունը մարդու կյանքում: Մերձավոր հարթավայրեր վրա:

Ասիայի, Աֆրիկայի, Ամերիկայի լեռները: Հայկական լեռնաշխարհ: Միջերկրածովյան լեռնաշղթաներ վրա:

Ալպյան-Հիմալայան, Ալպեր, Կարպատներ, Պիրենեյներ, Ապեննիններ, Բալկաններ, Կովկաս, Հիմալայներ: Մերձավոր Արևելքի լեռները և Ծածկոցները հարթության վրա և ծալքավոր ու ավազային անապատ շերտեր վրա: Հարթավայրային սարահարթերը լեռներում և դաշտավայրերում: Ծովային ափերի Ծանծաղուտներ, ալյուվիալ, սարահարթ, պարզ:

4. Մթնոլորտային ճնշում:

Ինչպես է փոխվում ջերմությունը ըստ լայնության և բարձրության: Օդի տաքացումը: Ջերմությունը տարվա ընթացքում: Օդի տաքացումը: Ինչպես է փոփոխվում ջերմությունը տարվա ընթացքում: Մթնոլորտային ճնշում և քամիներ: Ջերմության և օդի ճնշման տարբերությունը: Օդի բարեխառնությունը վրա օդերևութաբանական տեղեկություններ: Քամիներ և բարեխառնությունների որոշում: Ցածր ճնշում, բարձր ճնշում, ցիկլոններ, անտիցիկլոններ և բնական ճնշման գոտիներ: Պասսատներ, մուսսոններ: Ամառ և ձմեռ բարեխառնությունը: Մթնոլորտային տեղումներ: Որտե՞ղ ծածկված ծովերից (ջրագոլորշի):

Ամպեր: Մառախուղ, ցող, եղյամ, ձյուն: Տեղումներ (կարկուտ) և դրանց առաջացումը: Օդի գոլորշիները: Որտեղ խոնավությունն ու տեղումները: Կլիմայական գոտիներ: Կլիման: Արևադարձային: Բարեխառն և բևեռային կլիմա: Երկրագնդի կլիմայական պայմանները: Հայաստանի կլիման:

Օդերևութաբանություն: Եղանակ: Ինչպես են դիտարկել բարեխառնության և ճնշման գործիքները: Եղանակային տեղեկատուներ: Օդի ճնշում և խոնավություն: Այդ կայաններից ստացված տեղեկությունները ստանալ անհրաժեշտ ժամանակին:

Ի. Ս. Հ. Մ. Օդերևութաբանական ծառայության նշանակությունը. կապը այդ ծառայության և ժողովրդական տնտեսության ճյուղերի կազմակերպման հետ: Ժողովրդական տնտեսության ճյուղերի դերը ժողովրդական տնտեսության մեջ: Գյուղատնտեսություն:

Երկրագնդի կլիման: Մթնոլորտում բարեխառնության ջերմաստիճանը գոտիներից կախված պայմաններում: Կլիմայի տարբերությունները կախված են ծովերից: Ինչպես են օդային զանգվածների ազդեցությամբ մայրցամաքներից ծովային և ցամաքային կլիման: Այդ մայրցամաքային կլիմայի մեջ են այն երկրները, որոնք ընդգծված ունեն: Այստեղ կան երկրներ, որոնց մեծամասնության կլիման գործում է հատկապես տաքացման տեղեկություններ: Երկրները պետք է մտածել գործունեությունների, մայրցամաքների կլիմայի և ծովի ազդեցության: Երկրի այս մասը պետք է ուսումնասիրել նաև մայրցամաքների կախվածության համար: Կլիմայական գոտիների նկարագրությունը: Կլիման վերաբերում է ժողովրդական տնտեսությանը:

[illegible]

5. Ազգային կառավարումը:

[illegible]

[illegible]

և մեր [illegible]

6. Ծառը և նրա մասերը:

[illegible]	[illegible]

7. [illegible]

Ինչ է [illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]

[illegible]	[illegible]

8. [illegible]

[illegible]	[illegible]

9. [illegible] և նրա

պահպանությունը.

[illegible]	[illegible]

10. Մեր տունը։ [illegible]	[illegible]	[illegible]
11. Աշխատանք Ն. Ս. Հ. [illegible] [illegible]	[illegible]	Աշխատանք Ն. Ս. Հ. այս բաժնում [illegible]

[illegible]		[illegible] Ն. Ս. Հ. [illegible] IV դասարանում։

IV խումբ.

Ուսուցման նյութը:	Աշխատանքի ձևերը:	Մեթոդական ցուցումներ:
I. Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետությունների Միության: 1. Ջերմաչափը: [illegible]	[illegible]	[illegible]

17

БИБЛИОТЕКА ИНСТИТУТА ВОСТОКОВЕДЕНИЯ Академии Наук СССР

Гос. Библиотека

61950-67

[illegible] II. Խորհրդային [illegible] 1. [illegible]	[illegible]	[illegible]

բարձրավանդ գոգավոր, ամենից մեջ արևադարձային,
խոնավ բնակության շրջանները, Սահմանված Կովկաս-
յան, Անդրկովկասյան):

Անդրկովկասի ֆեդերացիա, այստեղից էլ
անցումը Խ.Ս.Հ.Մ.: Խորհրդային միության մեջ
յերկրագունդը (ընդունել որպես գնդի կլորու-
թյան լրացում), բարձրավանդ գոգավոր, հարթ
ծայրամասերը կամավոր, ծովափնյա և Սահ-
մանային մասերը և դրանց սահմանը:

2. Խորհրդային միության տնտեսությունը:
Ծովային և ցամաքային սահմանները: Հարևան
պետությունները Ադրբեջանի և Հայաստանի
Խ.Ս.Հ.: Անդրֆեդերացիայի մեջ մտնող պետու-
թյունները: Խ.Ս.Հ.Մ. տնտեսությունը: Ծովային և
ցամաքային սահմանները: Նրանց վրա ծովերը
հյուսիսային, բևեռները, Սպիտակ, Բերինգյան,
Օխոտի, ճապոնական, Բալթիկ, Սև, Կասպից ծովեր:
Կղզիները և թերակղզիները — Կոլա թերակղզին,
Սախալին կղզին, Կամչատկա և Ղրիմ թերակղզի-
ները. Ինչո՞ւ են մեր յերկիրը կոչում Խ.Ս.Հ.Մ.
միության մեջ մտնող հանրապետությունները-

պետությունների սահմանները և կար-
ծիքները [illegible]
[illegible]: Երգեր:

Դրանք համարել (ֆիզիկապես)
միասնական Խ.Ս.Հ. և բազմաթիվ (ազ-
գային) հանրապետությունների դաշնա-
կցությունը մեկ՝ պետական ծավալների
դրանց բնույթը, լեզուների և գրակա-
նության մասին: Ներկայացնել մասին
պետք է ծանոթություն տալ նրանց
առաջին դասերին:

Գերմանիա — Խ.Ս.Հ.Մ. [illegible]
[illegible] է [illegible] և [illegible]
[illegible] պետք է [illegible]
[illegible] Խ.Ս.Հ.Մ. [illegible]:

Անդրֆեդերացիայի, Ուկրաինական Խ.Ս.Հ., Թուրքմե-
նական Խ.Ս.Հ., Ուզբեկական Խ.Ս.Հ., Տաջիկ-
ական, Ռուսական Ռ.Ֆ.Ս.Հ., Բելառուսական
Խ.Ս.Հ.: Դրանց հանրապետությունները: Մայրաքաղաք-
ները: Հարևան երկրները —
Ֆինլանդիան, Լեհաստան, Լատվիա, Էստոնիա,
Ռումինիա, Թուրքիա, Աֆղանստան, Մոնղոլիա,
Չինաստան, Ճապոնիա, [illegible]:
Դրանց հանրապետությունները:

III. Խ.Ս.Հ.Մ. ֆիզիկական բնույթը
[illegible]

1. Ռելիեֆ. Սահմանել Խ.Ս.Հ. լեռնային շղթան-
ները: [illegible]
[illegible] Խ.Ս.Հ.Մ. [illegible]

Երկրաչ: Խ.Ս.Հ.Մ. [illegible]
[illegible]
Խ.Ս.Հ.Մ. [illegible]

[illegible]
Խ.Ս.Հ.Մ. [illegible]
[illegible]: Գերմանիա [illegible]

[illegible] բորբոքային ցավերը: [illegible] [illegible] և [illegible]

2. Կծու: [illegible]

[illegible]

3. Խեղդող: [illegible]

[illegible]

[illegible] (արցունքաբեր, [illegible]): [illegible]

4 [illegible]

[illegible]:

[illegible]

IV [illegible]

[illegible]:

1. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Բազմաթիվ գործարանի գործարանների [illegible] լեռնա- [illegible] մեջ և գործարանը: Հետևաբար [illegible] և [illegible]: [illegible] [illegible] կառուցվածները և անհրաժեշտ [illegible]: Շինարարական ու [illegible]: [illegible] — [illegible] և այլն: [illegible] բնական [illegible]: [illegible] [illegible] — [illegible] [illegible] [illegible]: [illegible] արդյունաբերությունը [illegible]: [illegible] արդյունաբերության [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: Անհրաժեշտ [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] արդյունաբերական [illegible]

[illegible] չէ և [illegible] [illegible] անհրաժեշտ այդ [illegible] շարքը:

[illegible] և այդ [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] և նրանց [illegible]: [illegible] և նրա [illegible] [illegible]:

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] արդյունաբերության [illegible] և նրանց [illegible]):

[illegible] [illegible] [illegible] համար [illegible] և [illegible] անհրաժեշտ [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible]

(դիզելային) [illegible]: Նույն այդ [illegible] արդյունաբերության [illegible] [illegible] [illegible]) [illegible] և [illegible] [illegible]: [illegible] պետք է [illegible]

[illegible] [illegible] պետք է [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]:

[illegible] պետք է [illegible] համագործակցության [illegible] [illegible] ու [illegible]: [illegible] [illegible] ([illegible]) [illegible] [illegible] և [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] այդ [illegible]: [illegible] [illegible] պետք է [illegible]:

Պետք է [illegible] անհրաժեշտ [illegible]

[illegible] — [illegible] [illegible] [illegible] և [illegible]:

[illegible] արդյունաբերության [illegible] ([illegible] [illegible] ֆաբրիկաները): [illegible] — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]): [illegible] [illegible] ([illegible]):

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] համագործակցության [illegible] [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] և Ս. Ս. Հ. Մ. [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible]:

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] նրանց [illegible] շարքը:

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] ([illegible]): [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] և [illegible]:

Գիտության [illegible] մեջ և այն [illegible], [illegible] [illegible] են [illegible], [illegible] այդ [illegible] էլ պետք է ձեռնամուխ: [illegible] է [illegible] նաև [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible] մեջ՝ համագործակցության [illegible] [illegible] համար [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible], որոնց համագործակցությունը պետք է [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]:

2. [illegible] ու [illegible] մեջ
արհեստագործության զարգացումը

Կիլիկիայի · [illegible] և [illegible] [illegible] Սև ծովի [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] առևտրական(?) [illegible]–[illegible] և այլն: [illegible] [illegible] ([illegible]): Բնակչությունը: Բնակչության ազգային կազմը: Բնակչության խավերը: [illegible] [illegible]:

[illegible]: [illegible] առևտրական [illegible] [illegible] ([illegible] [illegible]). [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] „[illegible] [illegible]" և „[illegible] [illegible]": [illegible] [illegible]: [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] և այլն [illegible] [illegible] [illegible]: [illegible], [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ([illegible], Բաղդադ, [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]): [illegible] [illegible] [illegible] ([illegible] [illegible], [illegible] և [illegible] [illegible] [illegible]): [illegible]–[illegible] [illegible]: [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible]— [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]:

[illegible] [illegible] ([illegible], [illegible]) և [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: [illegible] և [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] առևտրական [illegible]:

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Արդյունքն [illegible]: [illegible] և [illegible]
[illegible]:

IV. Աշխարհի գլխավոր կապիտալիստական երկրները, նրանց դաշնակիցները: Խ.Ս.Հ.Մ. և կապիտալիստական երկրների փոխհարաբերությունները:

[illegible] Անգլիան, Ֆրանսիան, Գերմանիան, [illegible], Ճապոնիան, [illegible] և Խ.Ս.Հ.Մ. [illegible] հարաբերությունները: [illegible]

[illegible]

[illegible] Խ.Ս.Հ.Մ. և կապիտալիստական աշխարհի [illegible] Խ.Ս.Հ.Մ. [illegible]:

[illegible]

Ընդ. խմբագիր Գ. Գոգուաձե
Թարգմ. խմբ. Ռոեր-Նովսեփյան

ՀՍՍՌ-Арм ССР
Гос Библиотека им. А. Мясникяна

20321

14

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ВОСТОКОВЕДЕНИЯ
Академии Наук
СССР